

ИСЛОМИЙ БАНК ХИЗМАТЛАРИНИ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ

М. Нурмухамедова

Ўзбекистон иқтисодиётини барқарор ўсишини таъминлаш учун барча соҳалар қатори молия секторини ҳам ривожлантиришга ва янгича манбалар билан бойитишга алоҳида устувор аҳамият қаратилмоқда. Ана шу мақсадда жаҳонда оммавийлашиб бораётган, айниқса, тараққий этган европа мамлакатларида ва америкада фаоллашиб бораётган ислом молиясининг миллий молия бозорида жорий этишга эътибор берилмоқда. Исломий банк тизими тез ривожланаётган анъанавий банк тизимига нисбатан муқобил тизим сифатида дунёда танилди ва қисқа муддатда тўлиқ шаклда тижорат банклари билан рақобатлаша оладиган яхлит механизмга айланди.

Ислом тараққиёт банкининг собиқ Президенти доктор Аҳмад Муҳаммад Али Гарвард университетида ўтказилган 2002-йилги Исломий Молиялар Бешинчи форумидаги сўзлаган нутқида исломий банк тизими ва молия муассасалари ривожланишининг олти босқичини санаб ўтди. Биринчи босқич 1950-йиллардан бошланади ва исломий молия ва банк иши учун уйғониш даври бўлди. Бу давр мобайнида ислом олимлари исломий банк тизими концепциясини анъанавий банк тизими ўрнини эгалловчи тизим сифатида тавсифлай бошладилар.

Тақдим этилган исломий банк ташкилотлари режаси музораба концепциясига асосланган эди. 1960-йилларда иккинчи – амалий босқичга ўтилди. Бунда 1963-йилда Мисрда Мит Гамр, 1966-йилда Малайзияда Лембага Табун Ҳаж каби дастлабки молия муассасалари ташкил этилди. 1980-йиллар исломий банк тизими тараққиёти учун энг фаол давр ҳисобланади. Бу ўн йилликда кўплаб ислом банклари ташкил этилди, уларнинг ишлаш тамойиллари кўлами кенгайди. Анъанавий банклар ҳам “исломий ойна” воситасида исломий банк хизматларини кўрсатишга қизиқиш билдирдилар.

Сўнгги йилларда бутун дунёдаги тижорат банклари Исломий молия маҳсулотларига бўлган қизиқишнинг ортиб бораётганини кўрсатди. Бу, биринчидан, банкларнинг ўсиб бораётган мусулмон аҳолига ўз хизматларини таклиф этиш истаги билан боғлиқ бўлса, иккинчидан, кредит ташкилотларининг мусулмон мамлакатларидан халқаро инвесторларнинг маблағларини жалб қилиш истаги билан боғлиқ.

Ислом Корпорацияси

Исломий молиявий маҳсулотлар бозори салоҳиятини баҳолаш учун тижорат банклари аввал лойиҳани ишга туширишлари мумкин. Бу босқичда,

мижозлар кўпинча кичик ва ўрта корхоналар учун ишончли омонатларини ва Исломий савдо ва молиявий маҳсулотлар тақдим этилади. Юқорида қайд этилганидек, Исломий банкчиликни жорий этиш учун Исломий ва анъанавий маблағларни аралаштирмаслик учун махсус инфратузилмани яратиш муҳимдир. Бизнес Ислом линияси кенгайши сифатида, анъанавий банклар Исломий молиявий маҳсулотлар ихтисослашган ёрдамчи банк ташкил қилиш мумкин.

Анъанавий банкларнинг Ислом ойналарини ривожлантириш алоҳида Ислом банкларини яратиш тенденцияси мавжуд бўлган яқин Шарқ мамлакатларига қараганда Жануби-Шарқий Осиё ва Ғарб мамлакатларида кўпроқ авж олаётганлигини таъкидлаш зарур.

1.6 -расм. ICD нинг Ўзбекистондаги фаолияти.

Ислом банкларини замонавий банк тизимига киритишнинг яна бир йўли инвестиция банклари соҳасидаги фаолият ҳисобланади. Шундай қилиб, Ғарб мамлакатларида анъанавий банклар мусулмон сармоядорларини жалб қилиш учун махсус мўлжалланган маҳсулотларни таклиф қиладилар. Сўнгги бир неча йил ичида сукук ва бошқа мураккаб молиявий воситалардан фойдаланиш сезиларли даражада кенгайди (масалан, Societe General банкининг Ислом тўсиқ фонди). Қарз олувчилар манфаати, аввало, Форс кўрфази ҳамкорлик Кенгашига аъзо мамлакатлар ва Осиёнинг бошқа айрим давлатлари ресурсларидан ўз

фаолиятида фойдаланиш истаги билан, кредиторлар манфаати эса шариат қонунларига мувофиқ банклар фаолият кўрсатаётган Ғарб мамлакатларига инвестиция киритиш истаги билан боғлиқ.

Ислом тараққиёт банки (ИТБ) – (Ислом тараққиёт банки) 1973 йил декабр ойида Ислом ҳамкорлик ташкилоти (ИХТ) га аъзо мамлакатлар молия вазирлари биринчи конференциясининг қарорига мувофиқ ИХТга аъзо мамлакатлар ва бошқа мамлакатларнинг Ислом жамоаларининг иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш лойиҳаларини молиялаштириш мақсадида ташкил этилган.

Ислом тараққиёт банки (ИТБ) ҳукуматлараро кредит ташкилоти сифатида ташкил этилган бўлиб, унинг аъзолари мусулмон қарз олувчи мамлакатлардир. Бу форс кўрфази мамлакатларига нефт даромадларининг оқими асосида пайдо бўлган биринчи молиявий институт бўлди.

ИТБни тузиш ҳақидаги ният Декларацияси 1973-йил декабрда мусулмон мамлакатлари Молия вазирлари конференциясида имзоланган бўлиб, банк ўз фаолиятини 1975-йил октябрида бошлаган.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мурожаатнома (2021) Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси, 2020 йил 29 декабрь, <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
2. Фармон (2017) Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони.
3. Қарор (2019) Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ислом тараққиёт банки гуруҳи ва Араб мувофиқлаштириш гуруҳи фондлари билан ҳамкорликни янада кенгайтириш ва чуқурлаштириш чоралари тўғрисида”ги ПҚ-4224-сонли қарори
4. Қарор (2017) Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик субъектлари ва кенг аҳоли қатламига микрокредитлар ажратиш тизимини янада соддалаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2844-сонли Қарори.
5. Al Maudud. S.A. (2010) Shari'a Standards for Islamic Financial Institutions Manama. – Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions.
6. Al-Gamal. M. (2006) Islamic Finance, Law, Economics and Practice. Cambridge University press.
7. Usmani. M.T. (2002) An Introduction to Islamic Finance. Kluwer Law International.
8. Warde, I. (2010) Islamic Finance in the Global Economy, Ibrahim Warde.